विमलकुमार सुवेदीको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय,
नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको
दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

सृजना भण्डारी

त्रि.वि. दर्ता नं. : ६-१-२२४-१९४-२००१

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि. कीर्तिपुर

२०७०

विमलकुमार सुवेदीको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व

- सृजना भण्डारी (२०७०)

विमलकुमार सुवेदीको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय,
नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको
दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

सृजना भण्डारी

त्रि.वि. दर्ता नं. : ६-१-२२४-१९४-२००१

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि. कीर्तिपुर

२०७०

शोध निर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागमा अध्ययनरत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षका विद्यार्थी सृजना भण्डारी ले "विमलकुमार सुवेदीको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व" शीर्षक शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । मेहनतपूर्वक तयार पारिएको यस शोधपत्रबाट म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

उप प्रा. ईश्वरीप्रसाद गैरे

(शोध निर्देशक)

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर ।

मिति : २०७० मङ्गसिर ।

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष दसौं पत्रको प्रयोजनार्थ शोधार्थी सृजना भण्डारीले तयार पार्नु भएको “विमलकुमार सुवेदीको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व” शीर्षकको शोधपत्र स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उपयुक्त भएकाले स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

१. प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम ....
(विभागीय प्रमुख)

२. उप.प्रा. ईश्वरीप्रसाद गैरे ....
(शोध निर्देशक)

३. ....
(बाह्य परीक्षक)

मिति : २०७० मङ्सिर .... गते ।

कृतज्ञता ज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका निम्ति प्रस्तुत गरिएको “विमलकुमार सुवेदीको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व” शीर्षकको शोधपत्र आदरणीय गुरु ईश्वरीप्रसाद गैरेज्यूको कुशल निर्देशनमा तयार पारिएको हो । शोधपत्र तयारीका क्रममा आफ्नो कार्यगत व्यस्तताबाट समयमिलाएर आवश्यक सरसल्लाह, सुझाव एवम् उद्देश्यमूलक जानकारी, शोधपत्रको निरीक्षण, परिमार्जन तथा शुद्धीकरण गरिदिने शोध निर्देशकप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

प्रस्तुत शीर्षकमा अनुसन्धान कार्य गर्न स्वीकृत प्रदान गर्ने त्रि.वि. नेपाली केन्द्रीय विभागप्रति म आभार व्यक्त गर्दछु । त्यसैगरी शोधपत्रको तयारीका क्रममा सहयोग र सुझाव दिनुहुने नेपाली केन्द्रीय विभागका आदरणीय गुरु, गुरुआमाहरूप्रति आभार प्रकट गर्दछु । प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्दा आवश्यक सहयोग दिनुहुने डा. विमलकुमार सुवेदीप्रति आभारी छु ।

विभिन्न बाधा र अप्ठ्याराका माझ पनि मेरो पढाईलाई उचित वातावरण सिर्जना गरिदिने मेरी ममतामयी माता भवानी भण्डारीप्रति सदैव ऋणी रहनेछु । अभिप्रेरक भई सधैं अध्ययन गर्नुपर्दछ भनी घच्घच्याउने मेरा काका श्री के.पी. भण्डारीप्रति कृतज्ञ छु । जीवनका प्रत्येक पाइलामा साथ दिने जीवनसाथी श्री रोशन गौतमप्रति पनि आभारी छु र सानो छोरालाई पनि स्मरण गर्न चाहन्छु । सामग्री सङ्कन र विश्लेषणका क्रममा सहयोग सल्लाह दिनुहुने मित्र सुदीप पोखे्रलप्रति आभारी छु । सामग्री सङ्कलन, शोधपत्र लेखन र टङ्कणसम्म सहयोग गर्ने रूकु काफ्लेलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दै यो शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा प्रत्यक्ष परोक्ष रूपमा मलाई सघाउने सम्पूर्ण सहयोगी हातहरूप्रति नमन गर्दछु ।

सृजना भण्डारी

मिति : २०७० मङ्सिर ...... गते ।

सङ्क्षेपीकरण सूची

सङ्क्षिप्त रूप	पूर्ण रूप
उदा.	उदाहरण
ई. सं.	ईश्वी संवत्
ए.टि.सी.	एयर ट्राफिक कन्ट्रोल
चौ.सं.	चौथो संस्करण
छै.सं.	छैटौँ संस्करण
ते.सं.	तेस्रो संस्करण
दो.सं.	दोस्रो संस्करण
प्रा.डा.	प्राध्यापक डाक्टर
ने.प्र.प्र.	नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान
वि.सं.	विक्रम सम्वत्
त्रि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय

विषयसूची

पृष्ठ सङ्ख्या

१. शोधपरिचय **(१ - ७)**

१.१ विषय परिचय १
१.२ शोधसमस्या ३
१.३ शोधकार्यको उद्देश्य ३
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा ३
१.५ शोधको औचित्य ५
१.६ शोधको सीमाङ्कन ६
१.७ शोधविधि ६
१.७.१ सामग्री सङ्कलन विधि ६
१.७.२ विश्लेषण विधि ६
१.८ शोधपत्रको रूपरेखा ७

२. विमलकुमार सुवेदीको जीवनी **(८ - ३५)**
२.१ जन्म र जन्मस्थान ८
२.२ बाल्यकाल ९
२.३ शिक्षादीक्षा ११
२.४ पारिवारिक पृष्ठभूमि १३
२.५ पारिवारिक वंशज १४
२.६ विमलकुमार सुवेदीका दाजुभाइ दिदीबहिनी १५
२.७ उपनयन संस्कार १६
२.८ विवाह १७
२.९ सन्तान १८
२.१० पारिवारिक आर्थिक अवस्था र बसोबास १८

२.११ विमलकुमार सुवेदीका जागिरका क्षणहरू १९

२.१२ भ्रमण २१

२.१३ साहित्यिक क्षेत्रमा संलग्नता २१

२.१४ स्वभाव र रुचि २३

२.१४.१ स्वभाव २३

२.१४.२ रुचि २४

२.१५ सामाजिक संघसंस्थाको संलग्नता २५

२.१६ सम्मान तथा पुरस्कार २५

२.१७ लेखन प्रेरणा र आरम्भ २६

२.१८ सुवेदीका प्रकाशित पुस्तकाकार कृतिहरू २८

२.१९ सुवेदीका प्रकाशोन्मुख रचनाहरू २९

२.२० प्रकाशित फुटकर रचनाहरू ३०

२.२१ निष्कर्ष ३४

३. विमलकुमार सुवेदीको व्यक्तित्व (३६ - ५६)

३.१ पृष्ठभूमि ३६

३.२ शारीरिक व्यक्तित्व ३७

३.३ साहित्यिक व्यक्तित्व ३७

३.३.१ उपन्यासकार व्यक्तित्व ३८

३.३.२ कवि र गीतकार व्यक्तित्व ३९

३.३.३ निबन्धकार व्यक्तित्व ४०

३.३.४ अनुवादक व्यक्तित्व ४१

३.३.५ कथाकार व्यक्तित्व ४३

३.३.६ समालोचक व्यक्तित्व ४३

३.४ साहित्येतर व्यक्तित्व ४६

३.४.१ सामाजिक व्यक्तित्व ४७
३.४.२ शिक्षक व्यक्तित्व ४८
३.४.३ सम्पादक व्यक्तित्व ४९
३.४.४ बहुभाषी व्यक्तित्व ५०
३.४.५ अध्ययनशील व्यक्तित्व ५१
३.४.६ अन्वेषक व्यक्तित्व ५३
३.४.७ अभिप्रेरक व्यक्तित्व ५३
३.४.८ इतिहासकार व्यक्तित्व ५४
३.५ जीवनी, व्यक्तित्व र साहित्यिक लेखनका बीच अन्तर्सम्बन्ध ५५

४. विमलकुमार सुवेदीको कृतित्वमा विवेचना (५७ - १४२)

४.१ विमलकुमार सुवेदीका उपन्यासहरूको अध्ययन ५८
४.१.१ "खडेरी" (२०४२) उपन्यासको अध्ययन ५८
४.१.२ देवयानी (२०४५) उपन्यासको अध्ययन ६१
४.१.३ रोसा (२०६१) उपन्यासको अध्ययन ७०
४.१.४ मेरी छोरी (२०४६) उपन्यासको अध्ययन ७७
४.१.५ दुई हजार वर्ष (२०४०) उपन्यासको विश्लेषण ८१
४.१.६ किर्ते महाभारत (२०७०) उपन्यासको विश्लेषण ९१
४.२ विमलकुमार सुवेदीका काव्यकृतिको अध्ययन ११२
४.२.१ "देशभक्तिका गीतहरू" (२०५५) गीति सङ्ग्रहको अध्ययन ११२
४.२.२ "शापित स्वर्ग" (२०५८) खण्डकाव्यको अध्ययन १२१
४.३ विमलकुमार सुवेदीको गद्यानुवाद कृति "सिद्धार्थ" को अध्ययन १२४
४.५ विमलकुमार सुवेदीको "मायाको आगो" कथासङ्ग्रहको अध्ययन १२८
४.६ विमलकुमार सुवेदीका निबन्धात्मक कृतिहरूको अध्ययन १३२
४.६.१ "मेरो देश मेरो नेपाल" (२०५८) कृतिको अध्ययन १३३
४.६.२ "जनताको इतिहास" (२०६६) कृतिको विश्लेषण १३७

४.७ सुवेदीको “शब्दब्रह्म” दर्शनकृतिको अध्ययन १४१

५. उपसंहार तथा शोधनिष्कर्ष (१४३ - १६२)

५.१ उपसंहार १४३

५.२ निष्कर्ष १४९

सन्दर्भग्रन्थसूची (१६३ - १६४)